Jarmo Littunen
17.9.2021

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Yleisarvio

Selonteon lähestymiskulma, laaja turvallisuuskäsitys, on kannatettava. On lähtökohtaisesti hyödyllistä, että kuvaus sisäisen turvallisuuden nykytilasta ja sen kehittämistarpeista kootaan yhteen asiakirjaan. Tämän tyyppinen lähestymistapa parantaa edellytyksiä perustelluille priorisoinneille siinä vaiheissa, kun poliittisten päätösten ajankohta koittaa.

Tervetullutta on myös se, että selonteon eri kohdissa tuodaan esiin koko rikosketjun näkökulmaa, painopisteenä olevan sisäministeriön hallinnonalan ohella.

Yleiset tuomioistuimet sisäisen turvallisuuden tuottajina

Tuomioistuinten merkitys sisäisen turvallisuuden tuottajana on vaikeammin hahmotettavissa kuin turvallisuusuhkiin välittömässä yhteydessä olevien viranomaisten, rikosketjun alkupäässä erityisesti poliisin. Tämän myötä määrärahojen riittävyydestä huolehtimisessa rikosketjun seuraavat lenkit, syyttäjät, yleiset tuomioistuimet ja rangaistusten täytäntöönpano tuntuvat olevan pysyvällä takamatkalla.

Kun arvioidaan tuomioistuinten merkitystä rikosketjun osana, on hyvä ottaa vauhtia rangaistusjärjestelmän vaikuttamismekanismeista. Kriminologisen tutkimustiedon perusteella rikosten seuraamusten asianmukaisen ankaruuden ohella seuraamusten koitumisen varmuudella on keskeinen merkitys järjestelmän kyvylle estää rikollisuutta. Varmuuden yhtenä ulottuvuutena on rikosten ja niiden seuraamusten ajallinen läheisyys. Seuraamusjärjestelmän teho heikkenee, kun väliaika rikoksen ja seuraamuksen välillä kasvaa.

Selonteossa on hyvin tuotu esiin luottamuksen merkitys sisäisen turvallisuuden rakentamisessa ja kokemisessa. Asioiden käsittelyajat heijastuvat väistämättä myös luottamuksen vahvuuteen. Vaikka tuomioistuinratkaisuja pidettäisiin sisällöltään kestävinä, ratkaisujen viivästyminen on paitsi koettu, myös todellinen oikeusturvaongelma.

Selonteon keskiössä ovat luonnollisesti rikosasiat. Kun keskustellaan ihmisten luottamuksesta oikeuslaitosta kohtaan, näkökulmaa on kuitenkin hyvä laajentaa riita-asioihin. Myös niissä perusteltuihin oikeusturvaodotuksiin kuuluu se, että täytäntöön pantavissa olevat ratkaisut saadaan riittävän ripeästi. Aivan vastaavalla tavalla kuin rikosasiassa vasta täytäntöön pantavissa oleva rangaistus tai perittävissä olevat vahingonkovaukset merkitsevät tosiasiallista oikeusturvaa, myös riita-asiat päättyvät

vasta, kun niiden ratkaisu voidaan panna täytäntöön. Esimerkiksi ex-puolisoiden tulee saada ratkaisu lastenhuoltoriitaansa ripeästi niin, että lapsen tosiasialliset olosuhteet voidaan vakiinnuttaa lain mukaisiksi. Yritysten puolestaan täytyy päästä perimään kiistettyjäkin saataviaan ilman, että viiveet tuomioistuinkäsittelyssä vaarantavat yritystoiminnat jatkuvuuden. On myös hyvä todeta, että yleisten tuomioistuinten voimavarat ovat yhteiset. Sekä rikos- että riita-asiat on pystyttävä käsittelemään riittävällä joutuisuudella.

Yleisten tuomioistuinten voimavaroista

Kuten selonteon kappaleesta 3.7.13. ilmenee, 6 000 rikosasian käsittely tuomioistuimissa on jouduttu siirtämään myöhempään ajankohtaan koronapandemian seurauksena. Tarkempaa tietoa juttujen siirtymisistä on 13.9.2021 ilmestyneessä Helsingin Sanomissa (s. A 8). Viivästymän mahdollisimman ripeän purkamisen vaatima henkilöstömäärä käräjä- ja hovioikeuksissa tuleekin varmistaa. Kuten em. jutun haastatteluista ilmenee, tämä ei kuitenkaan vielä riitä tyydyttäviin käsittelyaikoihin pääsemiseksi. Tuomioistuinten vakiintuneella henkilöstömäärällä ruuhkan purkaminen väistämättä entisestään viivästyttää muiden juttujen käsittelemistä.

Selonteossa ei ole tuotu esiin syyttäjien, tuomioistuinten ja rangaistusten täytäntöönpanon voimavaratarpeita samalla konkretiatasolla kuin sisäministeriön hallinnonalan viranomaisten tarpeet on kuvattu. Voimavarojen kohdentamista koskevissa myöhemmissä arvioinneissa on hyvä tuoda lisähenkilöstön ja -määrärahojen tarpeet lukuina esiin myös oikeusministeriön hallinnonalalla.